УДК 373.2(091)(477.85)«1875/1918»
DOI: https://doi.org/10.33989/2226-4051.2025.32.347866

Ярина Танявська, *м. Чернівці*
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4270-878X

150-РІЧНИЙ ЮВІЛЕЙ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА БУКОВИНІ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАРОДЖЕННЯ І РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКОГО ВИХОВАННЯ У 1875-1918 РОКАХ

Статтю присвячено 150-річчю заснування першого дошкільного закладу на Буковині – дитячого садка Чернівецької державної жіночої учительської семінарії, який започаткував систему буковинської громадської дошкільної освіти й виховання. З'ясовано, що дитячий садок засновано згідно з рішенням австрійського Міністерства віросповідань і освіти від 16 серпня 1875 р., його відкрили в Чернівцях 1 жовтня 1875 р. Першою керівницею дитячого закладу стала Гелена Сливінська (Нікітович), яка здобула педагогічну освіту в Чернівецькій жіночій учительській семінарії, а фахову дошкільну освіту – на фребелівських курсах у місті Грац (Штирія). Першого 1875/1876 навчального року в дошкільному закладі виховувалося до 60 хлопчиків і дівчаток. Заняття проводилися за методикою Фрідріха Фребеля. Дитячий садок учительської семінарії мав статус «зразкового», тому що служив майданчиком для практичної підготовки майбутніх вихователів. Із перших місяців існування закладу тут пройшли практику шість учениць четвертого курсу Чернівецької жіночої учительської семінарії. Окреслено неординарну діяльність «дитячих садівниць» Гелени Сливінської (Нікітович), Сільвії Пашкан, Камілли Кудли, Анни Вест, які протягом багатьох років очолювали дошкільні заклади в Чернівцях і сприяли ствердженню нової жіночої професії.

Ключові слова: *дошкільна освіта; дитячий садок; учительська семінарія; фахова підготовка.*

Постановка проблеми. У суспільно-політичному і в культурно-освітньому житті Буковини другої половини XIX століття особливим роком вважається 1875-тий. Це пов'язано насамперед із заснуванням у Чернівцях нового закладу вищої освіти – університету імені імператора Франца Йосифа. Його відкриття відбулося 4 жовтня 1875 року і було приурочене 100-річчю перебування краю в складі Австрійської імперії. Як відзначав один із найвідоміших істориків Буковини професор Раймунд Фрідріх Кайндль, відкриття університету стало «чудовим

© Я. Танявська, 2025

пам'ятником австрійської діяльності на поприщі культури» в найбільш східній провінції імперії (Кайндль, 2005, с. 286).

На важливому значенні відкриття університету наголошували й українські дослідники історії Буковини, називаючи подію 150-річної давнини «визначним явищем в науково-освітньому житті Буковини» (Ботушанський, 1998, с 184). І хоч університет був німецькомовним і мав на меті перш за все прилучення населення краю до німецької культури, його відкриття справило позитивний вплив на різні сфери життя усіх народностей краю.

У світлі резонансної історії відійшла в затінок інша освітня подія, що не претендувала на таке масштабне значення як заснування університету, але мала також певну вагу й далекосяжні суспільні наслідки. Йдеться про указ австрійського Міністерства віросповідань та освіти від 16 серпня 1875 року, згідно з яким при Чернівецькій жіночій учительській семінарії було відкрито «зразковий дитячий садок» (Kvasetska, & Stawiak-Ososińska, 2021, p. 239). Це був перший дошкільний заклад на Буковині, який започаткував розвиток закладів дошкільної освіти, фахову підготовку дошкільних педагогів і таким чином став першою сторінкою історії буковинської дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія розвитку дошкільної освіти Буковини в останні десятиліття привертає увагу дослідників, однак спеціальних студій, присвячених саме заснуванню першого дитячого садка в Чернівцях у 1875 році, небагато. У загальних історико-педагогічних працях порушені питання згадуються фрагментарно. У працях Раймунда-Фрідріха Кайндля (Kaindl, 1895; 2005) подано первинні свідчення щодо датування й умов відкриття семінарій та діяльності їхніх зразкових закладів. Карл Дубенський (Dubensky, 1890) наприкінці XIX ст. запропонував версію про відтермінування відкриття дитячого садка, однак аналіз архівних матеріалів дає підстави до її уточнення. У сучасній українській історіографії досліджуваної проблеми торкаються у своїх в роботах І. Карбулицький (1907), Я. Квасецька (2012; 2017), О. Масан (1995), М. Олійник (2012), однак і вони розвиток дошкільної освіти розглядають у широкому контексті, без детальної реконструкції початкового етапу 1875 – 1918 років.

Дослідження західноєвропейських авторів, зокрема щодо фребелівських курсів у Ґраці та Куфштайні, дозволяють співвіднести буковинські процеси з австрійськими реформами і уточнити обставини професійної підготовки перших вихователь ок. Сукупність доступних джерел свідчить про наявність часових розбіжностей і фактологічних лакун, що зумовлює актуальність даної публікації

Мета статті – здійснити історико-педагогічну реконструкцію процесу зародження та становлення дошкільної освіти на Буковині у 1875 – 1918 роках на основі аналізу архівних матеріалів, періодичної преси та науково-педагогічних джерел, а також уточнення датування, інституційних характеристик і персонального внеску перших вихователь ок регіону.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано комплекс методів, що забезпечив всебічність аналізу. *Історико-генетичний метод* дав можливість простежити передумови відкриття зразкового дитячого садка та логіку освітніх реформ Австро-Угорщини. *Історико-ретроспективний і порівняльний аналіз* використано для зіставлення різних інтерпретацій дат відкриття та умов функціонування закладу. *Джерелознавчий аналіз* охопив архівні документи, звіти семінарій, матеріали «Буковинських педагогічних листків» і австрійської преси. *Метод реконструкції* дозволив відтворити персональні траєкторії вихователь ок, зокрема Гелени Сливінської (Нікітович), Сільвії Пашкан, Камілли Кудли й Анни Вест. *Синтез* отриманих даних дав змогу окреслити цілісну картину розвитку дошкільної освіти в регіоні.

Виклад основного матеріалу. 1875 рік як дата заснування дитячого садка Чернівецької державної жіночої учительської семінарії не викликав і не викликає сумнівів серед більшості дослідників історії освіти на Буковині. Ще Р. Ф. Кайндль (Kaindl, 1895), який певний час був викладачем семінарії, опублікував розлогий матеріал з нагоди 25-річчя Чернівецької державної чоловічої і жіночої учительської семінарії. Він зазначав, що високе цісарсько-королівське Міністерство віросповідань і освіти видало 16 серпня 1875 року наказ про дозвіл на відкриття дитячого садка на початку 1875/1876 навчального року. Однак через те, що він посилався на міністерський акт як дату заснування дитячого садка і не уточнив, коли ж саме був відкритий заклад, в історичних

публікаціях почали фігурувати різні місяці і навіть різні роки: 1875, 1876, 1877, 1877/1878 (Карбулицький, 1907, с. 82; Масан, 1995, с. 5; Олійник, Квасецька, 2012, с. 12; Dubensky, 1890, s. 6;).

Автором однієї з версій став буковинський педагог К. Дубенський, який наприкінці XIX століття висловлював думку про те, що дитячий садок учительської семінарії був заснований 1875 року, як і передбачав наказ Міністерства віросповідань і освіти, але його відкриття відбулося лише 1876 року. Причиною затримки, на думку Дубенського (Dubensky, 1890), стала відсутність дипломованого вихователя дитячого садка, який міг би очолити цей заклад. Тому місцеву вчительку було відряджено у місто Грац (федеральна земля Штирія) на навчання з метою отримання належної освітньої кваліфікації (s. 6).

Така версія поширювалася і в деяких наших публікаціях. Однак подальші дослідження архівних джерел і газетних матеріалів допомогли з'ясувати, що події із відкриттям першого дошкільного закладу на Буковині розвивалися інакше. Рішення Міністерства віросповідань і освіти про відкриття дитячого садка на початку 1875/1876 навчального року стало для дирекції Чернівецької жіночої учительської семінарія не просто добрим побажанням, а однозначним наказом для виконання. І його виконали вчасно.

Новий навчальний 1875/1876 рік для абсолютної більшості шкіл Буковини розпочався 1 вересня, а вже 25 вересня 1875 року орган Буковинського вчительського товариства газета «Буковинські педагогічні листки» опублікувала повідомлення про те, що 1 жовтня в жіночій учительській семінарії Чернівців буде відкрито зразковий дитячий садок (Musterkindergarten). На 25 і 26 вересня призначено запис до дитячого садка хлопчиків і дівчаток віком від 3 до 6 років. (*Der Musterkindergarten…,* 1875, s. 272).

Очевидно, що 1 жовтня як дата відкриття першого на Буковині дитячого дошкільного закладу була вибрана не випадково. Адже саме в жовтні розпочали свою діяльність у Чернівцях державна чоловіча вчительська семінарія (2 жовтня 1870 р.) (Масан, 1995, с. 5) і державна жіноча вчительська семінарія (14 жовтня 1872 р.) (Олійник, Квасецька, 2012, с. 12).

На жаль, у перші місяці свого існування дошкільний заклад жіночої вчительської семінарії не потрапляв у поле зору кореспондентів «Буковинських педагогічних листків» і лише в липні 1876 року газета надрукувала розширений звіт про результати роботи дошкільного закладу за перший навчальний рік (Aus dem Kindergarten, 1876, s. 213). Приводом для публікації стала виставка ручних робіт вихованців дитячого садка, яку 16 і 17 липня 1876 року було влаштовано в приміщеннях жіночої вчительської семінарії.

На двох великих столах були виставлені вироби дошкільнят, які відображали специфіку занять за методикою Ф. Фребеля: ланцюжки з паличок і паперу, плетіння різних видів, вишиті й вирізані картинки, аплікації з паличок і гороху, конструктори тощо. Відвідувачі виставки не приховували свого зворушення витонченими дитячими роботами, виготовлення яких вимагало чималого терпіння й зусиль. Адже їх створювали «маленькі космополіти», яких зазвичай нелегко переконати посидіти мовчки, хоча б кілька хвилин.

Судячи з газетної публікації, дитячих садок перебував в окремому будинку, що розміщувався неподалік корпусу жіночої учительської семінарії (нині – район вул. Андрея Шептицького). Кімнати закладу були функціонально умебльовані. В одній з них розміщено два довгих низькі столи, за якими діти сиділи на зручних лавках і займалися конструюванням із дарами Фребеля, а також виконували різну доступну роботу. Інше приміщення було призначене для рухливих ігор, а стіни оздоблено різними наочними матеріалами. Автор повідомлення висловлював подяку за «чудову роботу» пані Сливінській, яка здобула освіту вихователя дитячого садка в місті Ґрац і на посаді керівника й вихователя дитячого садка проявила високий професіоналізм.

Не менш важливим визнанням Musterkindergarten стала повага і зацікавленість мешканців Чернівців, які охоче віддавали своїх дітей до нового закладу. Вже першого навчального року дитячий садок відвідувало до 60 хлопчиків і дівчаток. Окрім того, практичні заняття в дитсадку відвідувало 6 учениць 4-го курсу учительської семінарії, які разом з фахом учительки народної школи опановували професію дошкільного педагога. Враховуючи, що в 1875/1876 начальному році на 4 курсі жіночої семінарії

навчалося загалом 12 студенток (Карбулицький, 1907, с. 95) і лише шестеро проходили практику в дитячому садку, можна припустити, що це питання в той період вирішувалося добровільно.

У Державному архіві Чернівецької області зберігся річний звіт про роботу дитячого садка Чернівецької державної (цісарсько-королівської) жіночої учительської за 1876/1877 навчальний рік, який також свідчить про активну діяльність дошкільного закладу протягом звітного року. Згідно з документом, у вересні 1876 року з першого складу вихованців дитячого садка залишилося 34 дитини – 16 хлопчиків і 18 дівчаток. На 1876/1877 навчальний рік було прийнято додатково 40 дошкільнят (Листування з дирекцією…, 1907, арк. 4).

Річний звіт ц[ісарсько]-к[оролівського] дитячого садка ц[ісарсько]-к[оролівської] жіночої учительської семінарії в Чернівцях за 1876/77 навчальний рік

Показники руху	**Дітей**		
	хлопчиків	**дівчаток**	**разом**
Залишилося з минулого року	16	18	34
Записано на 1876/77 [навчальний] рік	18	22	40
Разом	34	40	74
Прийшли сюди ж протягом року	10	20	30
Стан на кінець року	28	32	60
Найбільше відвідування закладу припало на місяці: *квітень і травень*	28	32	60
Найслабше відвідування закладу припало на місяці: *грудень і січень*	8	12	20
Забезпечено харчуванням в середньому на день	15	20	35

Звіт дирекції учительської семінарії свідчить, що дитячий садок працював протягом десяти місяців (з вересня по червень включно). Найбільш відвідуваними були весняні місяці – квітень і травень, а найменш відвідуваними – зимові місяці грудень і січень.

Обставини відкриття й функціонування дитячого садка в 1875/1876 начальному році, яке пов’язували лише з особою Г. Сливінської, не дозволяють погодитися з тезою К. Дубенського про те, що мала місце якась затримка з відкриттям дитячого садка у зв’язку з навчанням Г. Сливінської у місті Граці, де вона здобувала спеціалізовану освіту вихователькі дитячого садка. Більш ймовірно, навчання відбувалося дещо раніше, а саме в 1874/1875 навчальному році і пов’язане воно було з однорічними

фребелівськими курсами. Саме за такою схемою відбувалася підготовки вихователів для зразкових дитячих садків, що планувалося відкрити в державних жіночих учительських семінаріях Галичини.

У грудні 1873 року газета «Буковинські педагогічні листки» повідомила, що крайова шкільна рада Галичини за погодженням з дирекціями місцевих державних жіночих учительських семінарій відрядила трьох молодих педагогів у місто Куфштайн (Тироль) з метою фахової підготовки до роботи у фребелівських дитячих садках. Це були Фредерика Зельончанка, Ванда Маркова і Юлія Відман, кожна з них отримала стипендію в розмірі 400 флоринів. Разом із ними виїхала й викладачка Львівської жіночої учительської семінарії Стефанія Векслерова, яка була призначена керівником цієї групи. (Der galizische Landesschulrath, 1873, s. 158).

Заняття в закладі Матеуса Герфартера тривали протягом усього навчального року і закінчилися випускними іспитами з отриманням фахових свідоцтв. А вже у вересні 1874 року було відкрито зразковий дитячий садок жіночої учительської семінарії у Львові, а трохи пізніше – в аналогічних закладах Перемишля і Кракова (Квасецька, 2017, с. 125, 147-148).

Газета «Буковинські педагогічні листки» не тільки звернула увагу на неординарні кроки Крайової шкільної ради Галичини, вчинені з метою якісної підготовки кадрів для новозаснованих жіночих семінарій, але й наголосила на його важливому значенні як прикладу для наслідування: «Це дійсно на часі і дуже бажано, щоб і кандидатів у вчителі з Буковини відправляли за кордон на таке ж навчання державним коштом» (Der galizische Landesschulrath, 1873, s. 158).

Очевидно, що Крайова шкільна рада Буковини врахувала досвід своїх галицьких колег і вже у 1874/1875 навчальному році відрядила «за кордон» і «державним коштом» майбутнього керівника дошкільного закладу Чернівців Г. Сливінську. Вибір буковинських урядовців випав не на тирольський Куфштайн, а на місто Грац, де такі ж фребелівські курси діяли на базі місцевої державної жіночої семінарії. Цілком можливо, що буковинські освітні керівники намагалися дещо дистанціюватися від прикладу свої галицьких сусідів, можливо, керувалися більш раціональними

мотивами. Адже для майбутньої керівниці зразкового дитячого садка Чернівецької вчительської семінарії важливе значення мав досвід функціонування такого закладу саме в умовах державної жіночої учительської семінарії, де можна було здобути знання й уміння щодо організації навчально-виховного процесу з дітьми дошкільного віку, а також опанувати практичні форми його поєднання з фаховою підготовкою майбутніх вихователів.

Державна жіноча учительська семінарія в Граці однією з перших в Австрії запровадила однорічні курси з підготовки вихователів дитячих садків. Вони почали працювати вже в 1872/1873 навчальному році (Kellner, 2009, p. 123). У жовтні 1873 року на них навчалося 16 постійних учнів та 4 «гості» (Zeitungsschau, 1873, s. 3). Очевидно, що «гостями» вважалися представники з інших земель Австро-Угорщини, що відряджалися на навчання крайовими шкільними радами з різних земель імперії.

Випускні іспити на однорічних фребелівських курсах учительської семінарії в Граці відбувалися здебільшого в липні. Тож найімовірніше, що на час оприлюднення наказу Міністерства віросповідань і освіти від 16 серпня 1875 року Буковина вже мала педагога з професійною дошкільною освітою.

Крайова шкільна рада Буковини дуже серйозно підійшла до організації роботи вчительських семінарій, що було пов’язано з реформою системи народної освіти на основі нового шкільного закону для народних шкіл (14 травня 1869 р.). Закон закріпив перехід управління освітою з рук церкви до держави в особі крайових, повітових і місцевих шкільних рад, передбачив створення міжконфесійних публічних народних шкіл, проголосив обов’язкову й безкоштовну восьмирічну освіту, яка в Галичині та Буковині була обмежена шістьма роками, а також на нових організаційних засадах запровадив підготовку педагогічних кадрів.

Згідно з § 67 шкільного закону замість існуючих на той час педагогічних курсів (учительських препаранд) було передбачено створення Lehrer-und Lehrerinnenbildungsanstalten – чоловічих і жіночих учительських навчальних закладів, які в історії української, російської і польської педагогіки дістали назву вчительських семінарій (Квасецька, 2017, с. 118).

Перша на західноукраїнських землях власне вчительська семінарія була відкрита саме в Чернівцях – 2 жовтня 1870 року. Це був чоловічий педагогічний заклад, що розташовувався по вул. Шкільній у приміщенні колишньої головної школи, яке до наших днів не збереглося. На його місці нині розміщено ліцей № 14. Жіноча вчительська семінарія в Чернівцях була відкрита трохи пізніше – 14 жовтня 1872 року по вул. Ландгаус-штрассе (нині – вул. А. Шептицького) на базі дівочої народної школи. Організаційно жіноча вчительська семінарія була об'єднана з чоловічою семінарією, а директором обох закладів став колишній гімназійний професор із Сучави Деметер Йосопескул. В офіційних документах і газетних публікаціях він іменувався як директор цісарсько-королівських чоловічої і жіночої вчительських семінарій у Чернівцях (Олійник, Квасецька, 2012, с. 12).

Згідно з § 27 закону про народні школи для практичної підготовки майбутніх педагогів кожна вчительська семінарія повинна була мати в своєму складі народну школу як практичний і зразковий освітній заклад (школа вправ), а кожна жіноча вчительська семінарія – також дитячий садок. Дитячий садок мав статус «зразкового дошкільного закладу», тому що призначався не тільки для виховання дітей дошкільного віку, але й для проходження обов'язкової педагогічної практики. Останню проходили учениці жіночої семінарії, які під час навчання здобували дві спеціальності – народної вчительки і вихователя, а також ті претенденти на здобуття професії вихователя, що вчилися на фребелівських курсах або ж готувалися до кваліфікаційних іспитів самостійно.

Завдяки організаційним зусиллям Крайової шкільної ради Буковини для новозаснованих навчальних закладів у Чернівцях оперативно збудували розкішний триповерховий корпус по тодішній вулиці Єпископській, що був зданий в експлуатацію вже 1875 року (Масан, 1995, с. 5). У такий спосіб під одним дахом мали розміститися обидві вчительські семінарії, зокрема й зразкові народні школи та зразковий дитячий садок. Однак ці плани порушило заснування в Чернівцях державного університету, якому й передали основну частину цього приміщення (нині – корпус № 1 Чернівецького національного університету імені Юрія

Федьковича по вул. Університетській). Лише деякі аудиторії, а саме східне крило північної частини корпусу, залишилося в розпорядженні чоловічої вчительської семінарії (Карбулицький, 1907, с. 81). Очевидно, саме ці обставини вплинули на те, що після прийняття міністерського рішення про відкриття зразкового дитячого садка на початку 1875/1876 навчального року Крайова шкільна рада не змогла швидко підібрати належне приміщення для закладу, і він опинився в не вельми привабливих умовах, що викликало справедливу критику представника редакції «Буковинських педагогічних листків» у 1876 році. Він писав, що приміщення, на його неупереджену думку, неналежні, особливо щодо світла та повітря; кімнати дуже низькі, а сама будівля потерпала від дороги, що пролягала вище. «Терміново потрібна допомога», – зробив висновок автор публікації (Aus dem Kinder-garten, 1876, s. 213). Проблеми з побутовими умовами тривали до 1887 року, коли обидві учительські семінарії, а з ними й зразкові школи вправ і дитячий садок перейшли у спеціально збудоване для них нове приміщення, що добре збереглося до наших днів. Нині в ньому розміщено педагогічний фаховий коледж Чернівецького національного університету (вул. Аркадія Жуковського, 23; за австрійської доби – вул. Стефанії) (Масан, 1995, с. 5).

Письменник і публіцист Осип Маковей, який тривалий час працював викладачем в учительській семінарії, називав її «учительською фабрикою», розміщеною посеред садів «у великім, досить вигіднім будинку». Тут діяли чоловіча і жіноча семінарії разом із підготовчими курсами, хлопчачою і дівочою школами вправ. А ще тут була «фребелівська школа», де восени 1909 року виховувалося близько 40 дітей і займалося практикою кілька-надцять кандидаток – майбутніх вихователів дошкілля (Маковей, 1910, с. 20).

Понад 35 років зразковим дитячим садком Чернівецької державної жіночої семінарії керувала Г. Сливінська, яка більш відома за прізвищем чоловіка – Нікітович. З її ім’ям безпосередньо пов’язано впровадження ідей громадського дошкільного виховання, утвердження фребелівських методів дошкільної педагогіки і авторитету професії вихователя. Г. Нікітович не тільки організовувала навчально-виховний процес, але й керувала

практичними заняттями для учениць старших курсів семінарії, а також відповідала за обов'язкову тримісячну практику майбутніх вихователів, які здобували професію дошкільного педагога екстерном. (Kvasetska, & Stawiak-Ososińska, 2021, p. 249). Важливим визнанням професійних здобутків Г. Нікітович став Золотий хрест заслуги, яким австрійський імператор нагородив її в січні 1911 року у зв'язку з виходом на пенсію (Verleihungen und Ernennungen, 1911, s. 1).

Після Г. Нікітович вихователем зразкового дитячого садка стала уродженка Чернівців Сільвія Пашкан – випускниця вчительської семінарії. Певний час вона працювала тимчасовим учителем у вищій православній шестикласній школі Чернівців, а 1910 року перейшла на посаду позаштатного вихователя дитячого садка. Через рік роботи в дитсадку вчительської семінарії її затверджено штатним вихователем. У звіті про діяльність дитячого садка семінарії за 1911 рік С. Пашкан вже іменується цісарсько-королівською вихователькою (Kvasetska, & Stawiak-Ososińska, 2021, p. 249).

Очевидно, дирекція Чернівецької державної жіночої семінарії враховувала, що попри різнопланову освіту, яку С. Пашкан здобувала не тільки в Чернівцях, але й на фребелівських курсах у м. Грац, у неї був недостатнім досвід практичної вихователь ської діяльності. Тому було вирішено підібрати для С. Пашкан досвідчену помічницю, якою стала Камілла Кудла – уродженка м. Бистриця (Трансільванія), обізнана й авторитетна вихователька.

К. Кудла належали до піонерів дошкільної освіти на Буковині, які здобули професійну освіту ще у 80-х роках XIX століття. Про це свідчить рішення Крайової шкільної ради Буковини від 28 березня 1885 року, згідно з яким панна Кудла і панна Фекла були прийняті на практику в дитячий садок Чернівецької жіночої учительської семінарії (Landesschulratssitzung vom 28…, 1885, s. 38). Їх навчання було успішним, адже за підсумками 1884/1885 року свідоцтва про здобуття професійної дошкільної освіти здобули четверо учениць (Zustand der Volksschulen…, 1886, s. 14).

Певний час К. Кудла працювала в дошкільному закладі, організованому 1896 року римо-католицьким монастирем «Родина

Марії». Вже в той час вона згадується як «досвідчена вихователька». У 1900 році вона заснувала приватний дитячий садок, що розташовувався за різними адресами в районі вул. Семигородської (нині – Головна) і площі Австрії (нині – Соборна, 2).

Повідомляючи про початок нового 1905/1906 навчального року, К. Кудла в газетному оголошенні зазначала, що дошкільний заклад розміщений за адресою площа Австрії, 2 і почне працювати в понеділок, 4 вересня 1905 року. Заняття триватимуть з 10 до 12 год. та з 14 до 16 год. Вартість навчання становитиме 4 корони на місяць, а для двох дітей з однієї сім'ї – 6 корон. Уроки проводитимуться німецькою, французькою та руською (українською) мовами. (Der Kindergarten…, 1905, s. 5).

Дитячий садок К. Кудли порівняно часто описували чернівецькі репортери, які відзначали і високий професіоналізм «дитячої садівниці», і творчий підхід до організованих нею занять. У 1908 році один з авторів відзначав, що міс Кудла добре розуміє, як відповідати вимогам відомого педагога Фрідріха Фребеля, щоб проводити з дітьми заняття згідно з їхньою природою, зміцнювати тіло, розвивати їхні почуття та сприяти пробудженню розуму. Чіткий марш, виразна міміка й виступи німецькою і французькою мовами зігрівали серце та викликали загальне захоплення. Особливо приємне враження залишила постановка гротескної дитячої комедії «Мудрець Ганс» пані Корі Товської, а також сценка з казкового твору, написаного самою панною Кудлою, що містила й танцювальні номери. У теплих словах подяки від батьків панна Кудла «знайшла заслужену нагороду за свої зусилля» (Weihnachtsfeier im Kindergarten, 1908, s. 3).

У 1912 році К. Кудла обійняла посаду позаштатного вихователя зразкового дитячого садка Чернівецької жіночої учительської семінарії, однак на початку лютого 1914 року чернівецькі газети повідомили про те, що пані Кудла вирішила відновити діяльність свого приватного дитсадка, що розмістився в Чернівцях наа вул. Головній, 20 (поблизу стику з вул. Шкільною). В оголошенні особливо відзначалося, що садок розрахований на дітей із сімей, котрі мають вищий стан, які користуватимуться великим залом для занять спортом і сусідньою кімнатою для навчальних занять. Садок був зручним для відвідування дошкільнятами, що мешкали в центральній частині міста (Kindergarten,

1914, s. 5). Ймовірно, однією з причин відновлення свого приватного закладу стали жорстке адміністрування в державному дитячому садку вчительської семінарії та не вельми приваблива посада другого (позаштатного) вихователя, що не могло не сковувати ініціативу й лідерські риси К. Кудли. Ці якості вона постійно проявляла у своєму приватному дошкільному закладі, успіх якого залежав від її авторитету та визнання сімей із середнім і високим рівнми забезпечення, адже садочок утримувався переважно завдяки батьківській платі.

На початку ХХ ст. і до початку Першої світової війни в Чернівцях діяли чотири дитячі садки, які згідно з тодішніми правилами й організаційним статутом приймали дітей на заняття двічі на день – із 9 (10) години до 12 та з 14 до 16 (17), що залежало від пори року і внутрішнього розпорядку.

Вище ми відзначали, що зразковий садок державної жіночої учительської семінарії розміщувався на вул. Стефанії (нині – Жуковського), що в західній частина Старого міста. Дошкільний заклад К. Кудли тримався центральної частини міста (район площ Соборної і Центральної та вул. Головної). Натомість дитячий садок чернечої громади «Родина Марії», що був заснований 1896 року, знаходився в південній частині Старого міста (вул. Семигородська, 53 – неподалік перетину нинішньої вул. Головної і Казарменного перевулку). Ще один приватний садок, засновницею якого була Анна Вест, із 1894 року постійно діяв по вул. Петровича, 6 (нині – Якоба фон Петровича), тобто в східній частині старих Чернівців. Таким чином, кожний з цих закладів забезпечував потреби мешканців свого мікрорайону, адже батьки чи інші особи мали приводити дітей на заняття двічі на день.

Заняття в дитячих садках базувалися на методиці дошкільного виховання, розробленій Ф. Фребелем, тому їх часто називали фребелівськими огородцями, а дошкільних педагогів – фребеличками, фребелянками (Квасецька, 2017, с. 24). Однак у приватних закладах К. Кудли, А. Вест і навіть чернечої громади «Родина Марії» педагоги впроваджували додаткові заняття, пов’язані з вивченням французької мови, із художньо-естетичним і фізичним вихованням дітей. А це своєю чергою вимагало від педагогів наявності не тільки належної професійної підготовки й відповідних компетентностей, але й різносторонніх знань і вмінь, творчого підходу та лідерських якостей.

Висновки. Зародження і розвиток дошкільної освіти на Буковині в період входження краю до складу Австро-Угорської імперії відбувалися під впливом західноєвропейської суспільної і педагогічної думки та конструктивних реформ у галузі народної освіти. Зразковий дитячий садок Чернівецької державної жіночої вчительської семінарії був заснований згідно з рішенням австрійського Міністерства віросповідань і освіти від 16 серпня 1875 року, а свою діяльність розпочав 1 жовтня 1875 року під керівництвом Г. Сливінської. Він заклав початок формування системи буковинського громадського дошкільного виховання і світи, професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів. Яскравими представниками дошкільної галузі на Буковині стали педагоги Гелена Сливінська (Нікітович), Сільвія Пашкан, Камілла Кудла, Анна Вест, які протягом багатьох років очолювали дитячі садки в Чернівцях. Їм були притаманні такі риси, як професіоналізм, вміння застосовувати різносторонні знання й уміння, творчий підхід і лідерські якості, що зберегли своє особливе значення і в нинішніх умовах реформування освітньої галузі України.

Перспективами подальших досліджень видаються студії, спрямовані на аналіз розвитку дошкільної освіти Буковини в міжвоєнний період (1918 – 1940 роки), коли адміністративні зміни спричинили трансформацію змісту й організації дошкільного виховання. Доцільним є також порівняння австрійської, румунської та української моделей підготовки вихователек і дослідження приватних ініціатив у сфері дошкілля, які істотно впливали на структуру освітнього простору міста. Окрему наукову вартість матиме подальше введення в науковий обіг архівних матеріалів, що дозволить деталізувати біографії та професійні траєкторії перших буковинських «дитячих садівниць».

Список використаної літератури

Ботушанський, В. М. (Ред.). (1998). *Буковина*: іст. нарис. Чернівецький держ. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці: Зелена Буковина.

Кайндль, Р. Ф. (2005). *Історія Чернівців від найдавніших часів до сьогодення = Geschichte von Czernowitz von den altesten Zeiten bis zur Gegenwart*. Чернівці: Зелена Буковина.

Карбулицький, І. (1907). *Розвій народного шкільництва на Буковині*. Вашківці.

Квасецька, Я. А. (2017). *Професійна підготовка вихователів дошкілля на західноукраїнських землях: історичний аспект*. Чернівці: Зелена Буковина.

Листування з дирекцією педагогічного училища м. Чернівці про надання звітів про роботу державних дитячих садків і ясел, 1907 р. *Державний архів Чернівецької області.* Ф. 211. Крайова шкільна рада Буковини, м. Чернівці. 1869–1918. Спр. 9081. 13 арк.

Маковей, О. (1910). Реформа учительського семінара. *Наша школа*, 2, 20-23.

Масан, О. (1995). Ювілей педагогічної освіти на Буковині. *Чернівці,* 41.

Олійник, М., Квасецька, Я. (2012). *Історія дошкілля Буковини*: навч.-метод. посіб. Чернівці: Зелена Буковина.

Aus dem Kindergarten. (1876). *Bukowiner Padägogische Blätter*, 13.

Der galizische Landesschulrath. (1873). *Bukowiner Padägogische Blätter,* 6.

Der Kindergarten des Frl. Camilla Kudla. (1905). *Czernowitzer Tagblatt,* 772.

Der Musterkindergarten an der Lehrerinnen-Bildungsanstalt. (1875). *Bukowiner Padägogische Blätter,* 16.

Dubensky, K. (1890). Der Kindergarten. *Bukowinaer Nachrichten,* 473, 6.

Kaindl, R. F. (1895). Zum 25. Jahrestage der k.k. Lehrer- und Lehrerinenbildungsanstalt in Czernowitz. *Bukowinaer Rundschau,* 1896.

Kellner, M. W. (2009). *Aus-und Weiterbildung österreichischer Kindergartenpädagoginnen aus historischer und zukünftiger Perspektive*. Graz.

Kindergarten. (1914). *Czernowitzer Tagblatt,* 3362.

Kvasetska, Ya., & Stawiak-Ososińska, M. (2021). Organization of Social Pre-School Education in Bukovyna (Late XIX – Early XX Cent.). In M. Oliinyk, O. Clipa, M. Stawiak-Ososinska (Eds.), *Trends and prospects of the education system and educator's professional training development* (pp. 237-254). Iasi: Lumen.

Landesschulratssitzung vom 28. März 1885. (1885). *Bukowiner pädagogische Blätter*, 4.

Verleihungen und Ernennungen. (1911). *Neue Freie Presse*, 16671.

Weihnachtsfeier im Kindergarten. (1908). *Czernowitzer Tagblatt,* 1470.

Zeitungsschau. (1873). *Tagespost (Graz),* 249.

Zustand der Volksschulen in der Bukowina im Schuljahre 1884/5. (1886). *Bukowinaer Rundschau,* 2.

Yaryna Taniavska

150th ANNIVERSARY OF PRESCHOOL EDUCATION IN BUKOVYNA: FEATURES OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF PUBLIC EDUCATION IN 1875-1918

The article is dedicated to the 150th anniversary of the kindergarten at the Chernivtsi State Women's Teacher Training College, the first preschool institution in Bukovyna to initiate the Bukovyna preschool education system. It has been revealed that the kindergarten was founded in accordance with the decision of the Austrian Ministry of Religion and Education dated August 16, 1875, and opened in Chernivtsi on October 1, 1875. The first head of the children's institution was Helena Slyvinska (married name Nikitovych), who received her pedagogical education at the Chernivtsi Women's Teacher Training College and her professional preschool education at Froebel courses in Graz (Styria). By the first academic year of 1875/76, up to 60 boys and girls were being educated at the kindergarten. Classes were conducted according to a methodology developed by the German educator Friedrich Fröbel. The teacher training college's kindergarten had the status of "exemplary" because it served as a training ground for future educators. The kindergarten began implementing this mission from the very first months of its existence, when six fourth-year students from the Chernivtsi Women's Teacher Training College received their training there. The extraordinary work of "kindergarten teachers" Helena Slyvinska (Nikitivych), Silvia Pashkan, Kamila Kudla, and Anna West, who headed preschool institutions in Chernivtsi for many years, demonstrated true professionalism and creativity, and contributed to the establishment of a new female profession.

Keywords: *preschool education; kindergarten; teacher training college; professional training.*

References

Aus dem Kindergarten. (1876). *Bukowiner Padägogische Blätter*, 13.

Botushanskyi, V. M. (Ed.). (1998). *Bukovyna [Bukovina]:* ist. narys. Chernivetskyi derzh. un-t im. Yu. Fedkovycha. Chernivtsi: Zelena Bukovyna [in Ukrainian].

Der galizische Landesschulrath. (1873). *Bukowiner Padägogische Blätter,* 6.

Der Kindergarten des Frl. Camilla Kudla. (1905). *Czernowitzer Tagblatt*, 772.

Der Musterkindergarten an der Lehrerinnen-Bildungsanstalt. (1875). *Bukowiner Padägogische Blätter,* 16.

Dubensky, K. (1890). Der Kindergarten. *Bukowinaer Nachrichten*, 473, 6.

Kaindl, R. F. (1895). Zum 25. Jahrestage der k.k. Lehrer- und Lehrerinenbildungsanstalt in Czernowitz. *Bukowinaer Rundschau*, 1896.

Kaindl, R. F. (2005). *Istoriia Chernivtsiv vid naidavnishykh chasiv do sohodennia [Geschichte von Czernowitz von den altesten Zeiten bis zur Gegenwart]*. Chernivtsi: Zelena Bukovyna [in Ukrainian].

Karbulytskyi, I. (1907). *Rozvii narodnoho shkilnytstva na Bukovyni [The development of public education in Bukovina]*. Vashkivtsi [in Ukrainian].

Kellner, M. W. (2009). *Aus-und Weiterbildung österreichischer Kindergartenpädagoginnen aus historischer und zukünftiger Perspektive*. Graz.

Kindergarten. (1914). *Czernowitzer Tagblatt*, 3362.

Kvasetska, Ya. A. (2017). *Profesiina pidhotovka vykhovateliv doshkillia na zakhidnoukrainskykh zemliakh: istorychnyi aspect [Professional training of preschool teachers in Western Ukrainian lands: a historical aspect]*. Chernivtsi: Zelena Bukovyna [in Ukrainian].

Kvasetska, Ya., & Stawiak-Ososińska, M. (2021). Organization of Social Pre-School Education in Bukovyna (Late XIX – Early XX Cent.). In M. Oliinyk, O. Clipa, M. Stawiak-Ososinska (Eds.), *Trends and prospects of the education system and educator's professional training development* (pp. 237-254). Iasi: Lumen.

Landesschulratssitzung vom 28. März 1885. (1885). *Bukowiner pädagogische Blätter*, 4.

Lystuvannia z dyrektsiieiu pedahohichnoho uchylyshcha m. Chernivtsi pro nadannia zvitiv pro robotu derzhavnykh dytiachykh sadkiv i yasel, 1907 r. [Correspondence with the management of the Chernivtsi Pedagogical College regarding the provision of reports on the work of state kindergartens and nurseries, 1907.]. *Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoi oblasti [State Archives of Chernivtsi Region]*. F. 211. Kraiova shkilna rada Bukovyny, m. Chernivtsi. 1869–1918. Spr. 9081. 13 ark. [in Ukrainian].

Makovei, O. (1910). Reforma uchytelskoho seminara [Teacher seminar reform]. *Nasha shkola [Our school]*, 2, 20-23 [in Ukrainian].

Masan, O. (1995). Yuvilei pedahohichnoi osvity na Bukovyni [Anniversary of pedagogical education in Bukovina]. *Chernivtsi [Chernivtsi]*, 41 [in Ukrainian].

Oliinyk, M., & Kvasetska, Ya. (2012). *Istoriia doshkillia Bukovyny [History of preschool in Bukovina]*: navch.-metod. posib. Chernivtsi: Zelena Bukovyna [in Ukrainian].

Verleihungen und Ernennungen. (1911). *Neue Freie Presse*, 16671.

Weihnachtsfeier im Kindergarten. (1908). *Czernowitzer Tagblatt*, 1470.

Zeitungsschau. (1873). *Tagespost (Graz)*, 249.

Zustand der Volksschulen in der Bukowina im Schuljahre 1884/5. (1886). *Bukowinaer Rundschau*, 2.

Одержано 06.09.2025 р.